

УДК 316.48

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.57.32-37>

Віктор АЛЕЩЕНКО, д-р психол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0003-1560-7318

e-mail: avi1953@ukr.net

Національний університет оборони України, Київ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОТИБОРСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

*Одержати сотні перемог у бою – це не межа мистецтва.**Підкорити супротивника без бою – ось це вінець мистецтва.**Сунь Цзі*

Вступ. Інформаційна сфера, яка є системоутворюючим чинником життя суспільства, активно впливає на стан політичного, економічного, оборонного та інших складових безпеки держави. Інформаційно-психологічне протиборство (ІПП) зародилося в глибокій давнині. Воно виникало одночасно з появою збройного протиборства як складової збройної боротьби у вигляді знищення сил і засобів збройної боротьби противника та психологічного засобу послаблення бойової потужності супротивника й підняття бойового духу своїх військ. Національна безпека України суттєво залежить від стану інформаційно-психологічного протиборства, а разом з технічним прогресом ця залежність зростає.

Методи. Використано теоретичний аналіз наукових публікацій з визначеної проблематики; порівняльний аналіз нормативно-правових документів з питань інформаційно-психологічного протиборства; узагальнення та синтез.

Результати. Розглянуто зміст, роль і значення інформаційно-психологічного протиборства у контексті сучасних форм і методів інформаційної боротьби в умовах війни. Визначено сутність інформаційно-психологічного протиборства як системи інформаційних і психологічних впливів на інформаційні ресурси противника, свідомість і почуття його військовослужбовців і населення, а також комплекс заходів щодо захисту власних інформаційних і психологічних ресурсів. Визначено та проаналізовано складові, завдання, принципи та функції інформаційного протиборства. Розкрито тенденції інформаційно-психологічного протиборства в умовах війни та проаналізовано його направленість на оперативному і тактичному рівні в повсякденній діяльності у ході підготовки і ведення бойових дій. Визначено проблемні питання інформаційно-психологічного протиборства в сучасних умовах і досліджено їхні особливості в контексті загроз національній безпеці України.

Висновки. Представлені сучасні погляди на суть, форми і способи ведення інформаційно-психологічного протиборства провідних світових держав, що є лідерами в цій царині, можуть бути використані для розвитку необхідної вітчизняної методологічної бази та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій, а в подальшому і обґрунтованих нормативних правових актів по організації і веденню інформаційно-психологічного протиборства в умовах війни.

Ключові слова: інформаційно-психологічне протиборство, інформаційно-психологічний вплив, інформаційна зброя, інформаційно-психологічна дія, дезінформація, маніпуляція, чутки, фейки.

Вступ

Розгляд стану інформаційної безпеки України, інформаційно-психологічного протиборства в умовах війни показує, що їхній рівень не повною мірою відповідає потребам суспільства і держави. Поява і активізація загроз в інформаційній сфері, передусім загроз від ведення інформаційних війн, суттєво підвищує роль і значення інформаційної безпеки в системі національної безпеки України й обумовлює розширення її змісту. Дослідники виділяють такі сфери інформаційно-психологічного протиборства: світоглядна, політична, дипломатична, воєнна, науково-технологічна, соціальна та гуманітарна, ідеологічна, екологічна. Інформаційна війна може бути спрямована проти трьох елементів: комп'ютер; програмне забезпечення; людина (Чудінова, Грицюк, 2011). Разом з тим, не можна заперечувати й того факту, що однією з головних цілей та завдань інформаційно-психологічного протиборства є пригнічення в людині морального творчого початку, зміни її світогляду.

Проблема ІПП у сучасних умовах у прямій постановці і комплексно до сьогодні по суті не досліджувалась і не виділялася як самостійний напрям наукового аналізу та пріоритетне завдання соціальної практики.

Огляд літератури. Важливі аспекти предметної області та понятійного апарату ІПП і основних напрямів її дослідження розглядалися в роботах Я. Жаркова, Л. Компанцевої, В. Остроухова В. Петрика, Г. Почепцова, М. Присяжнюка, Є. Скулиша та П. Лайнбарджера, А. Манойло, А. Рукшина та ін. Проведені цими вченими дослідження стали важливим теоретичним підґрунтям вивчення проблем розуміння суті та змісту ІПП. Дотепер склалося досить повне уявлення про зміст інформаційного проти-

борства, складовими якого є інформаційне забезпечення, інформаційна протидія та інформаційний захист, а також про способи і форми його ведення.

В основі теоретичних підходів спеціалістів в галузі інформаційного протиборства лежать погляди відомого давньокитайського воєнного діяча Сунь-Цзі. Він перший узагальнив досвід інформаційного впливу на супротивника. Історичне походження поняття інформаційної війни є перекладом з англійської мови терміна "information and psychological warfare" і може звучати, і як "інформаційне протиборство", і як "інформаційна і психологічна війна", залежно від контексту конкретного офіційного документа або наукової публікації (Горбулін, 2017).

Інформаційна війна проти України спрямована не лише на розхитування ситуації всередині держави, а і на створення негативного іміджу України у світі (Магда, 2014). Зусилля агресора спрямовані на знищення єдності партнерів України в протистоянні "гібридній" агресії, дестабілізації ситуації у Європі, зокрема, відвернення уваги від українського питання діями в Сирії, а також на пошук нових механізмів впливу задля відтворення Російської імперії. У цьому контексті потрібні об'єднані зусилля всього цивілізованого світу, водночас із розробкою комплексної системи протидії "гібридній" агресії.

У роботі Г. Почепцова представлено визначення інформаційної війни як такої, що має наступальні й оборонні складові, розпочинається з цільового проектування і розробки своєї "Архітектури командування, управління, комунікацій, комп'ютерів і розвідки", що забезпечує особам, які приймають рішення, відчутну інформаційну перевагу у всіляких конфліктах" (Почепцов, 2000). У цьому сенсі також використовується термін "психологічна війна" –

психологічна дія на цивільне населення і (чи) військовослужбовців іншої держави з метою досягнення політичних або суто військових цілей. При цьому об'єктами дії є як масова, так й індивідуальна свідомість.

З точки зору розвитку теоретичних основ інформаційно-психологічного протидію, актуальним на теперішній час є взяття на озброєння фахівцями в сфері ІПП наукової праці "Психологічна війна" американського дослідника П. Лайнбарджера, що був під час Другої світової війни співробітником Управління військової інформації США і брав участь в організації американської пропаганди серед військ і населення супротивника на європейському і тихоокеанському театрах військових дій (Франція, Німеччина й Польща обговорили..., 2024). У цій праці він розкрив особливості ІПП різних учасників Другої світової війни. Видається важливою наведена в книзі Лайнбарджером система знань, необхідних військовим фахівцям у сфері ІПП. До цієї системи він додав:

- знання сучасної політики і військового мистецтва;
- професійне знання ЗМІ;
- знання звичаїв, мови, традицій населення регіону країни інформаційно-психологічної дії;
- розуміння психології, соціології, антропології, історії.

Інформаційно-психологічна війна стала визнаним видом військового мистецтва. Висновок про те, що інформаційно-психологічна зброя ніколи не буде вилучена з арсеналу війни, представляється очевидним, підтвердженням усією історією військової практики людства.

Пропаганда та дезінформація є серйозною загрозою для національної безпеки України, тому органи державної влади вживають заходів для протидії цим явищам. Зокрема, Рада національної безпеки і оборони України 11 березня 2021 р. прийняла рішення про створення Центру протидії дезінформації, це рішення 19 березня 2021 р. увів у дію Президент (Про рішення Ради національної безпеки і оборони України..., 2021).

Як впливає з рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 р. "Про Стратегію інформаційної безпеки", удосконалення інформаційної безпеки є одним із пріоритетів у розбудові глобального інформаційного суспільства (Про рішення Ради національної безпеки і оборони України..., 2021).

Проте, незважаючи на це, науково-методологічний аспект теорії інформаційного протидію і, зокрема ІПП як його виду, вітчизняними ученими не розроблена.

Мета та завдання. Мета дослідження полягає в теоретичному визначенні, обґрунтуванні та розкритті сутності феномена інформаційно-психологічного протидію в умовах війни, а також у напрацюванні конкретних пропозицій щодо його вдосконалення. Досягнення мети здійснюється шляхом вирішення таких завдань:

- розкрити генезис теоретико-прикладного осмислення проблематики ІПП в умовах війни, проаналізувати сучасні військово-аналітичні публікації з означеного питання;
- виявити сутність основних категорій ІПП в умовах війни, які характеризують понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- визначити методологію дослідження;
- визначити місце ІПП у системі заходів протидії загрозам національній безпеці України;
- окреслити основні проблемні питання ІПП в умовах війни та напрацювати конкретні пропозиції щодо їх подолання.

Методи

Використано теоретичний аналіз наукових публікацій з досліджуваної проблематики; порівняльний аналіз нормативно-правових документів з питань інформаційно-психологічного протидію; узагальнення та синтез.

Результати

Дослідження тенденцій розвитку інформаційно-психологічного протидію показало, що під час ІПП головними об'єктами дії і захисту є психіка особового складу збройних сил і населення супротивних сторін, а також системи формування громадської думки та ухвалення рішень (Малахов, 2023). У ширшому сенсі до об'єктів ІПП належать військово-політичне керівництво, система життєзабезпечення, інфраструктура, населення і збройні сили. Елементи системи представляють єдиний інтегрований кіберпростір сукупності інформаційних мереж.

Основною його *метою* є зміна правлячого режиму країни-супротивника (через руйнування органів держави): за допомогою масованої дії на військово-політичне керівництво супротивника досягти, як мінімум, збільшення часу на ухвалення управлінських рішень і збільшення циклу бойового управління; за допомогою дії на суспільну свідомість населення – управляти людьми, змусивши населення країни-жертви підтримувати агресора, діючи всупереч своїм інтересам, не задіюючи наявні соціально-психологічні захисні механізми. Усвідомлення механізмів ухвалення масових рішень і облік того, що чим вище рівень рефлексій у людини, тим більше вона схильна до дії, яка зазвичай веде до успіхів у роботі сил спецоперацій.

Цілі ІПП досягаються рішенням таких *завдань*:

- підміна у громадян традиційних моральних цінностей і орієнтирів, створення атмосфери бездуховності, руйнування національних духовно-моральних традицій і культивування негативного ставлення до культурної спадщини супротивника – "перш ніж ракети полетять на об'єкт агресії, у верстви народу має бути зламаний світоглядний, ідеологічний стержень";
- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади і управління в цілях утруднення ухвалення важливих рішень;
- дезінформація населення про роботу державних органів, підрив їхнього авторитету, дискредитація органів управління;
- маніпулювання суспільною свідомістю і політичною орієнтацією соціальних груп населення країни по здійсненню так званих "демократичних перетворень" в інтересах створення обстановки політичної напруженості і хаосу;
- дезорганізація системи державного управління, створення перешкод функціонуванню державних інститутів;
- дестабілізація політичних стосунків між партіями, об'єднаннями в цілях провокації конфліктів, нагнітання атмосфери недовіри органам державного управління;
- загострення політичної боротьби, провокація репресій проти опозиції – мережі неурядових організацій (т. зв. демократичних сил) і окремих "незалежних" активістів;
- провокація соціальних, політичних, національних і релігійних зіткнень;
- мобілізація протестних настроїв та ініціація страйків, масових безладів й інших акцій економічного протесту;
- підривання міжнародного авторитету держави, його співпраці з іншими країнами;
- нанесення збитку життєво важливим інтересам держави в політичній, економічній, оборонній та інших сферах.

Під час планування і практичної реалізації заходів ІПП варто керуватися такими *принципами*:

1) безперервність і гнучкість інформаційно-психологічної дії – воно не має слабшати, а тим більше припинятися ні на хвилину; здійснюватися в будь-яких умовах, у тому числі під час найраповіших і непередбачуваних змін обстановки;

2) оперативність і гнучкість заходів ІПП, що проводяться, чого неможливо досягти при недостатньому знанні суспільно-політичної обстановки і нездатності до постійного утримання стратегічної ініціативи в інформаційному протистовистві;

3) наступальність, агресивність та ініціативність – максимально оперативне доведення тенденційної і переконливо гучної інформації об'єктам інформаційно-психологічної дії, прогноз і попередження дій у відповідь супротивника;

4) конкретність – координування дій, підпорядкування їх єдиному сценарію, виконанню певних військово-політичних завдань, досягнення повної узгодженості всіх ланок військово-політичного і інформаційно-психологічного механізмів;

5) ідейно-політична спрямованість – повне підпорядкування всієї інформаційної кампанії своїм політичним та ідеологічним цілям.

Вивчаючи інформаційні стратегії в протистовистві суспільств різного типу, американський письменник Роберт Грін, автор публіцистичних книг (напр., "48 законів влади" присвячена аналізу специфіки влади, виробленню стратегічного мислення), пише: "Впливайте на людей так, щоб вони рибали ті висновки, які бажані для вас, вважаючи при цьому, що додумалися до того, що вони шукають самостійно" (Грін, 2017).

ІПП здійснюють командири, штаби, відповідні органи управління. Особлива роль у цьому належить службі захисту державної таємниці, органам військової контррозвідки. Органи психологічної підтримки здійснюють інформаційну та психологічну роботу, беруть участь спільно з медичною службою в захисті особового складу від інформаційно-психологічного впливу протистовиствика і психологічної реабілітації військовослужбовців (Малахов, 2023).

В умовах війни слід визначити такі тенденції сучасного ІПП:

1. Перенесення агресії з військово-географічного простору в інформаційно-психологічне поле США та європейських держав. Наприклад, американський журналіст Такер Карлсон опублікував з президентом росії Путіним інтерв'ю. У розмові глава Кремля видав брехливі тези про війну з Україною, історію та українців. Таким чином, він намагався поширювати свою ІПСО іноземному суспільству.

У Білому домі прокоментували інтерв'ю Такер Карлсона з Путіним. Координатор Ради національної безпеки Білого дому Джон Кірбі заявив, що це була не потрібна розмова, тому лідер РФ вже показав свою жорстокість і про нього відомо все. Карлсон після інтерв'ю з Путіним потрапив до бази "Миротворець". Причиною для його включення стала участь в інформаційній війні проти України (Грін, 2024).

2. Намагання змінити політичний режим в Україні. Інформаційні атаки з соціальних мереж "Фейсбук" і "Твіттер" за допомогою розсилки повідомлень про мітинги, що намічаються, і протестні акції на електронну пошту та мобільні телефони користувачів дозволяє збирати критичну масу людей у потрібний час і в потрібному місці. Москва готує спецоперацію з дестабілізації ситуації в Україні, прагне посіяти розкол в українському суспільстві,

створивши хаос усередині країни. План має кодову назву "Майдан-3". Пропагандистська операція росіян вже стала їм у десятки мільйонів доларів. Загальний бюджет "Майдану-3" сягнув 1,5 млрд дол., а для її ведення в мережі "Телеграм" пішло 250 млн дол. Цим займаються підрозділи, створені в усіх російських спецслужбах, зокрема в Головному управлінні Генштабу ЗС РФ та Федеральній службі безпеки, а також при Міноборони РФ та адміністрації Путіна. Наприклад, за проєкт осінньо-зимової дестабілізації в Україні відповідає перший заступник адміністрації Путіна Сергій Кірієнко. Також у Кремлі задумали змістити акценти із зовнішньої загрози на внутрішні суперечності в Україні. За це відповідає заступник голови уряду РФ Владислав Сурков, який раніше був ідеологом так званого проєкту "Новоросія" (Бровко, & М'ясищев, 2023).

3. Соціальні мережі є інструментом, що використовуються в інтересах активізації протестних настроїв, координації дій протестуючих, інформування міжнародної громадськості про події, що відбуваються. Спілкування в мережах "Твіттер" або "Фейсбук" створює у людей почуття причетності, а викладання фотографій або відеороликів забезпечує ефект присутності.

4. Різне зростання ролі телевізійних каналів у впливі на свідомість громадян своєї держави, світової громадськості. Змонтовані і відретушовані у спецлабораторіях репортажі з "місця подій" про злочини ЗС України, незліченних жертв серед мирного населення, сприяли подальшій дестабілізації обстановки на Донбасі. Формувалася відповідна світова громадська думка в цілях обґрунтування СВО, виправдання військової повномасштабної агресії проти України.

5. В інтересах рішення завдань інформаційно-психологічного протистовиства *основними способами маніпулювання інформацією*, що використовуються ЗМІ, є:

- відверта брехня в цілях дезінформації населення своєї країни і зарубіжної громадськості;
- приховання критично важливої інформації;
- занурення цінної інформації в масив інформаційного сміття;
- спрощення, твердження і повторення (навіювання);
- підміна термінології: застосування понять і термінів, сенс яких не ясний або зазнав якісних змін, що утруднює формування реальної картини події;
- введення табу на певні види інформації і розділи новин;
- пізнавання образу: відомі політичні діячі, представники шоу-бізнесу можуть брати участь у замовлених політичних акціях, роблячи тим самим певний вплив на світогляд їхніх прихильників;
- подання негативної інформації, яка краще сприймається аудиторією порівняно з позитивними новинами. Важливе значення має і спосіб передання матеріалів в ефір.

Передача телевізійної "картинки" з місця подій з декількох камер дозволяє формувати враження повноти відображення подій, що розгортаються, створюючи ефект особливої достовірності репортажу: те, що відбувається майже не коментується, відсутні узагальнення, переважає детальний звіт про те, що відбувається в зоні видимості телекамер.

6. Залежно від конкретних завдань дії на супротивника і національної специфіки країни пріоритетним об'єктом агресії стає та або інша сфера громадського життя. Інтенсивність і тривалість дії обумовлені культурним, історичним, духовним рівнем розвитку населення, а також

економічним потенціалом держави і можуть варіюватися від декількох тижнів до декількох років.

7. Безповоротність наслідків ІПП для країни-жертви. У результаті дії, спрямованої на ментальний простір нації, відбувається заміщення традиційних базових цінностей суспільства морально-психологічними установками агресора. Переможена нація втрачає здатність до самоідентифікації і поступово стає частиною чужої до неї цивілізації.

Можна стверджувати, що інформаційно-психологічна дія, здатна заподіяти збиток національним інтересам України, ґрунтуватиметься на: залежності нашої держави від імпорту інформаційних технологій, засобів інформатизації і захисту інформації; домінуванні провідних зарубіжних держав у світовому інформаційному просторі, монополізації ключових сегментів інформаційних ринків зарубіжними інформаційними структурами; недостатньому розвитку державної системи регулювання процесу впровадження і використання інформаційних технологій; недостатній ефективності інформаційного забезпечення державної політики; недосконалості системи забезпечення безпеки критично важливих об'єктів інформатизації; розвитку технологій маніпулювання інформацією (Осьодло, & Траверсе, 2023).

Таким чином, вказані вище тенденції сучасного ІПП у сучасних умовах і вивчення особливостей загроз національній безпеці України, зважаючи на відсутність методологічної бази, означають *проблемні питання ІПП*:

- виявлення самого факту агресії (латентної інформаційно-психологічної дії) у масштабах не лише особового складу Збройних Сил, але і в цілому щодо всього населення України, а також динаміки розвитку; відсутність серед основних індикаторів (показників) стану національної безпеки такого інтегрованого критерію, як морально-психологічний стан громадян країни (об'єктивно відбиває рівень підтримки громадянами державної політики діючої влади), і показників його оцінювання (рівень деструктивної зовнішньої і внутрішньої інформаційно-психологічної, релігійної і національно-етнічної дії на громадян України);

- міра активності опозиційних груп і об'єднань;
- доля населення, що підтримує опозиційні рухи;
- прихильність національним і культурно-історичним традиціям;

- міра соціальної розрізненості суспільства тощо;
- відсутність єдиного для всієї системи сил забезпечення національної безпеки і державних інститутів (з урахуванням специфіки) механізму моніторингу ситуації, реагування (здійснення інформаційно-психологічного протиборства) і прогнозування тенденцій розвитку.

Мірило ж готовності до ІПП повною мірою залежить від досягнутого рівня економічного і науково-технічного розвитку держави. Слід зазначити, що в систематизованому вигляді матеріалу, який можна було б класифікувати як концепцію ведення інформаційно-психологічного протиборства, явно недостатньо. На сьогодні опубліковано багато спірних, різномірних і суперечливих тверджень і припущень. Для української військової науки й оборонного сектора економіки цей виклик часу не залишився без уваги. В Україні вже випробувані в ході заходів бойової й оперативної підготовки і прийняті на озброєння мобільного інформаційного центру (призначеного для технічного забезпечення інформаційної роботи Збройних сил в польових умовах) і мобільного радіотелевізійного центру ПРТЦ (призначеного для технічного супроводу інформаційного забезпечення Збройних сил у

сучасних умовах). Проте цих технічних розробок для вирішення завдань ефективного ІПП в інтересах забезпечення національної безпеки в сучасних умовах недостатньо – потрібно науково обґрунтований підхід до розвитку вітчизняної теорії і практики інформаційно-психологічного протиборства, для чого необхідно поставити і вирішити такі взаємопов'язані наукові завдання:

1. Визначити цілі, завдання, принципи, об'єкти і зміст ІПП, місце, роль і компетенції в ньому всіх державних інститутів держави, усіх суб'єктів забезпечення національної безпеки, їхню взаємодію, координацію дій, оцінювання ефективності їхньої діяльності.

2. Розробити основи методології оцінювання попередження, виявлення інформаційно-психологічної дії супротивника (основні показники) у мирний і воєнний час на основні об'єкти дії і нейтралізації.

3. Обґрунтувати необхідність виділення як одного з індикаторів (показників) стану національної безпеки морально-психологічного стану громадян країни, основних критеріїв і методики його оцінювання.

4. Обґрунтувати створення і розвиток системи інформаційно-психологічного протиборства з союзниками як інтегрованого компонента військово-технічної співпраці, спрямованої на підвищення оборонного потенціалу держави.

5. Розробити доктрину інформаційного протиборства. Розгляд питання про ІПП щодо повномасштабної агресії росії проти України дозволяє дійти важливих висновків.

Централізоване керівництво розробкою і проведенням стратегічних дезінформаційних та інформаційно-психологічних операцій з боку росії, формування психологічної готовності до неї у російського населення, особливо молоді, здійснював особисто Путін. Він використав пропаганду як прикриття своїх істинних інтересів щодо української держави, а також з метою нейтралізації партнерів, союзників України.

Аналіз ведення на сучасному етапі збройними силами розвинених, передових з економічної точки зору держав ІПП дозволяє виділити декілька основних тенденцій, які в найближче десятиліття визначатимуть його характер.

Сьогодні, за оцінками військових учених, військово-політичне керівництво (США, Росії, Китаю) вважає світовий інформаційний простір сферою своїх життєво важливих інтересів, контроль над яким дозволяє досягти глобального домінування. Використовуючи свою перевагу у сфері розробки, виробництва і застосування програмного забезпечення, засобів телекомунікації і зв'язку, вони прагнуть встановити контроль над міжнародною інформаційною інфраструктурою. Усвідомлюючи, що інформація і процеси, пов'язані з її збором, обробкою, зберіганням і розподілом, є основою сучасних військових дій, а панування в інформаційному просторі – запорукою успіху в реалізації перспективних завдань збройних сил, військове керівництво зазначених держав поставило завдання досягнення інформаційної переваги як пріоритетну на найближчі 20 років.

Проведення заходів щодо інформаційних дій на військово-політичне керівництво і громадську думку різних країн на світову спільноту в цілому не лише розцінюється сьогодні як складова комплексу заходів по підготовці до операцій, бойових дій, але і зводиться у статус їхнього основного змісту. Протиборчі сторони в сучасних умовах розглядаються не як деяка сукупність засобів поразки, а як потужні інформаційні системи, що забезпечують функціональну інтеграцію процесів розвідки, поразки і маневру.

Інформаційна дія містить спотворення фактів або передбачає нав'язування людині емоційного сприйняття, вигідного стороні, що впливає. Як основні об'єкти дії інформаційно-технічного протидіяння виступають мережів зв'язки та інформаційно-обчислювальні мережі, що використовуються державними організаціями під час виконання своїх управлінських функцій; військова інформаційна інфраструктура, вирішальне завдання управління військами; інформаційні й управлінські структури транспортних і промислових підприємств; засоби масової інформації і насамперед електронні.

Спільну протидію російській дезінформації і ботам обговорили міністри закордонних справ Франції, Німеччини і Польщі. Вони підозрюють, що особливо активні спроби можливі перед європейськими виборами та під час Олімпійських ігор у Парижі. Російська федерація продовжує роботу пропагандистів на тимчасово окупованих територіях України. Загарбники формують систему "лекторів" для "переформатування мізків" населенню Луганської області. Також нагадаємо, що користувачі застосунку WhatsApp отримують маніпулятивні повідомлення, спрямовані на зрив мобілізації. Українців закликають не пускати близьких на війну. Україна залишається країною, яка найчастіше стає жертвою дезінформації та фейків, ідеться у другому звіті Європейської служби зовнішніх справ (Франція, Німеччина й Польща обговорили..., 2024). Росія переходить до активної фази інформаційної операції "Перун": За даними розвідки, у межах цієї операції ворог планує залучити іноземних журналістів, медіаосіб та блогерів для виправдання агресії проти України та висвітлення ситуації довкола нашої держави з вигідних для Кремля позицій. Ця операція ворога спрямована на дестабілізацію політичної ситуації в Україні і країнах Заходу, а також на "створення умов для розв'язання завдань" так званої СВО.

Проведення ворожої інформ-операції відбувається також на ТОТ України та у більшості російських регіонів. До участі в операції залучаються підрозділи федеральної служби військ нацгвардії РФ та шпигуни російського ГРУ.

За вказівками пропагандистів, шпигуни росгвардії повинні виконувати такі завдання:

- дискредитувати українських та проукраїнських політиків Заходу, звинувативши їх у корупції і зраді інтересів України;
- виправдовувати російську агресію та висвітлювати ситуацію довкола України з прокремлівської позиції;
- поширювати в медіапросторі дезінформацію про начебто "нормалізацію життя" на ТОТ України завдяки російському керівництву;
- формувати в російському та європейському медіапросторі образ "українських нацистів" тощо.

Як наголосили в ГУР, вищевказані завдання ворог планує виконувати упродовж першої половини 2024 року, використовуючи як уже давно відомі, так і щойно вигадані фейкові наративи: про начебто планування державного перевороту в Києві, звинувачення України у початку бойових дій на Донбасі, масовому вбивстві проросійських активістів в Одесі тощо. Піком активізації пропагандистських заходів визначено день так званих виборів президента РФ (DIU MDU, 2024).

Дискусія і висновки

Представлені сучасні погляди на суть, форми і способи ведення ІПП провідних світових держав, що є лідерами в цій сфері, можуть бути використані для розвитку необхідної вітчизняної методологічної бази і вироблення науково обґрунтованих рекомендацій, а в подальшому і

обґрунтованих нормативних правових актів по організації і веденню ІПП в умовах війни. У зв'язку з цим особливе занепокоєння сьогодні викликає загроза нав'язування зовнішніх принципів устрою та життя українського суспільства, знищення національних духовних цінностей, зниження економічного та військового потенціалу держави шляхом впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість.

Україна завжди залишатиметься об'єктом для впливів у прагненні росії на світове лідерство. Підтвердженням цього є її спроби сформувати у широких колах світової громадськості негативний образ України. Періодично реанімується інформаційна підтримка дій сил сепаратизму на сході та півдні України з основним упором на вигадані проблеми дотримання прав людини. Робляться спроби дискредитувати військово-політичне керівництво держави, керівний склад ЗС України, органів влади. Розширюється антиурядова та антиармійська діяльність ряду неурядових організацій, що активно підтримуються рф.

Таким чином, ситуація, що складається навколо України та її Збройних сил, потребує вживання адекватних заходів протидії інформаційній експансії у всіх її проявах. Шляхи вирішення цих проблем, на нашу думку, полягають у таких основних напрямках, як:

- активна протидія впливу на свідомість населення з метою зміни національних ідеологічних установок;
- систематична діяльність з виявлення загроз в інформаційній сфері та їхніх джерел, структуризація цілей та завдань забезпечення інформаційної безпеки в галузі оборони, їх реалізація, формування інформаційної гігієни у населення;
- підвищення безпеки інформаційних та телекомунікаційних систем, а також систем та засобів інформатизації озброєння та військової техніки, систем управління військами та зброєю;
- розвиток вітчизняної технологічної та виробничої бази в галузі інформаційних технологій;
- удосконалення структури забезпечення інформаційної безпеки у сфері оборони;
- підготовка фахівців у галузі забезпечення інформаційної безпеки.

Таким чином, не перебільшуючи роль протидіяння в інформаційній сфері, очікується, що за належної реалізації органами виконавчої влади відповідних повноважень, можна вплинути на стан безпеки України в різних сферах, у тому числі й у військовій.

Сьогодні ще не пізно повернутися до ідеї про можливість підготовки спеціалістів з інформаційно-психологічної роботи. Тому в сучасних умовах для захисту держави необхідно готувати професіоналів не лише для збройної боротьби, але і для участі в інформаційно-психологічних та інших війнах нового покоління.

Розуміючи актуальність проблеми, що розглядається, хотілося б коротко сформулювати деякі напрями подальшого її дослідження. Передусім це – проведення додаткових досліджень щодо систематизації і ранжування інформаційних загроз, методики їх ранньої діагностики й алгоритму нейтралізації.

Не менш важливим напрямом подальших досліджень є опрацювання питань, пов'язаних з інформаційно-психологічними операціями в контексті детальнішого розгляду як кримінально-правового, так і психологічного компонентів. У сучасних умовах надзвичайно актуально, щоб наша держава не залишилася осторонь від сучасних інформаційних технологій і водночас зберегла свою унікальну самобутність, свої традиції, свій світогляд.

Список використаних джерел

- Горбулін, В.П. (2017). *Світова гібридна війна: український фронт*. НІСД. https://shron1.chtyvo.org.ua/Horbulin_Volodymyr/Svitova_hibrydna_viina_u_krainskyi_front.pdf
- Грін, Р. (2017). *48 законів влади*. Вид-во КСД.
- Бровко, Л., & М'ясищев, О. (2023, 28 листопада). *ГУР: На антиукраїнську інформаційну кампанію "Майдан 3" росія витратила \$1,5 млрд*. Бабель. <https://babel.ua/news/101129-gur-rosiya-vitratila-250-tisyach-na-antiukrajinsku-informaciynu-kampaniyu-maydan-3>
- Грін, К. (2024, 7 лютого). *Путін вперше з початку війни дав інтерв'ю західному журналісту*. УНІАН. <https://www.unian.ua/world/interv-yu-putina-takeru-karsonu-shcho-vidomo-12536382.html>
- Магда, Є.В. (2014). Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 5, 138–142.
- Малахов, Р.В. (2023). *Механізми державного регулювання запобігання медіа загрозам в системі національної безпеки України* [Дис. канд. наук з державного управління, Харківський університет]. <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disMalakhov.pdf>
- Осодло, В.І., & Траверс Т.М. (2023). *Психологія і війна: незасвоєні уроки Густава Ле Бона*. Парламентське видавництво.
- Почепцов, Г.Г. (2000). *Інформаційні війни*. Ваклер.
- Президент України. (2021). *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року "Про створення Центру протидії дезінформації"* (Указ Президента України №106/2021 від 19.03.2021). <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421>
- Президент України. (2021). *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки"* (Указ Президента України № 685/2021 від 28.12.2021). <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069#>
- ГУР МОУ. (2024, 13 березня). *Російські пропагандисти продовжують активну фазу інформаційної операції "Перун" – ГУР*. БУКВІ. <https://bukvy.org/rosijski-propagandysty-prodovzhuyut-aktyvnu-fazu-informacijnoi-operacziyi-perun-gur/>
- Jour12. (2024, 13 лютого). *Франція, Німеччина й Польща обговорили спільну протидію російській дезінформації і ботам*. Ua.news. https://ua.news.ua/world/frantsiya-nimechchyna-j-polshha-obgovoryly-spilnu-protydiyu-rosijskij-dezinformatsiyi-i-botam#google_vignette
- Чудінова, Н.В., & Грицюк, Ю.І. (2011). Інформаційна безпека України та види джерел загроз і небезпек. *Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС, навчальному процесі, взаємодії з іншими службами*. Матер. наук.-практ. конф. (14 грудня 2011 р., м. Львів, с. 248–257). Львівський ДУВС.
- [in Ukrainian]. <https://www.unian.ua/world/interv-yu-putina-takeru-karsonu-shcho-vidomo-12536382.html>
- Chudinova, N.V., & Hrytsyuk, Y.I. (2011). Information security of Ukraine and types of sources of threats and dangers. *Problems of the application of information technologies, special technical means in the activities of the OBS, the educational process, interaction with other services*. mater. science and practice conf. (December 14, 2011, Lviv, p. 248–257) [in Ukrainian].
- Jour12. (2024, February 13). *France, Germany and Poland discussed joint countermeasures against Russian disinformation and bots*. Ua.news [in Ukrainian]. https://ua.news.ua/world/frantsiya-nimechchyna-j-polshha-obgovoryly-spilnu-protydiyu-rosijskij-dezinformatsiyi-i-botam#google_vignette
- Gorbullin, V.P. (2017). *Global hybrid war: the Ukrainian front*. NISD [in Ukrainian]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Horbulin_Volodymyr/Svitova_hibrydna_viina_u_krainskyi_front.pdf
- Green, R. (2017). *48 laws of power*. KSD publishing house [in Ukrainian].
- Brovko, L., & Miasyshchev, O. (2023, 28 листопада). *DIU: Russia spent \$1.5 billion on the anti-Ukrainian information campaign "Maidan 3"*. Babel [in Ukrainian]. <https://babel.ua/news/101129-gur-rosiya-vitratila-250-tisyach-na-antiukrajinsku-informaciynu-kampaniyu-maydan-3>
- Magda, E.V. (2014). Challenges of hybrid warfare: the informational dimension. *Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 5, 138–142 [in Ukrainian].
- Malakhov, R.V. (2023). *Mechanisms of state regulation of prevention of media threats in the national security system of Ukraine* [Dys. cand. nauk p derzhavnogo upravlinnia, Kharkiv University] [in Ukrainian]. <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disMalakhov.pdf>
- Osodlo, V.I., & Traverse, T.M. (2023). *Psychology and War: Unlearned Lessons of Gustave Le Bon*. Parliament Publishing House [in Ukrainian].
- Pochepstov, G.G. (2000). *Information wars*. Wakler [in Ukrainian].
- President of Ukraine. (2021). *On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated March 11, 2021 "On the establishment of the Center for countering disinformation"* (Decree of the President of Ukraine dated March 19, 2021 No. 106/2021) [in Ukrainian]. <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421>
- President of Ukraine. (2021). *On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated October 15, 2021 "On Information Security Strategy"*. (Decree of the President of Ukraine dated 28.12.2021 No. 685/2021) [in Ukrainian]. <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069#>
- DIU MDU. (2024, March 13). *Russian propagandists continue the active phase of information operation "Perun" – DIU*. BUKVY [in Ukrainian]. <https://bukvy.org/rosijski-propagandysty-prodovzhuyut-aktyvnu-fazu-informacijnoi-operacziyi-perun-gur/>

Отримано редакцією журналу / Received: 14.02.24
 Прорецензовано / Revised: 26.02.24
 Схвалено до друку / Accepted: 04.03.24

References

- Girnyk K. (2024, February 7). *Putin gave an interview to a Western journalist for the first time since the beginning of the war*. UNIAN

Viktor ALESHCHENKO, DSc (Psychol.), Prof.
 ORCID ID: 0000-0003-1560-7318
 e-mail: avi1953@ukr.net
 The National Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL WARFARE IN THE CONDITIONS OF WAR

Background. The information sphere, being a system-forming factor of society's life, actively influences the state of political, economic, defence and other components of state security. Information-psychological warfare (IPW) originated in ancient times. It arose simultaneously with the appearance of armed conflict as a component of armed struggle in the form of destroying the forces and means of armed struggle of the enemy and a psychological means of weakening the combat power of the enemy and raising the morale of its troops. Ukraine's national security is significantly dependent on the state of informational and psychological warfare, and this dependence will grow along with technological progress.

Methods. A theoretical analysis of scientific publications on a specific issue was used; comparative analysis of regulatory documents on informational and psychological warfare; generalization and synthesis.

Results. The content, role and significance of information and psychological warfare in the context of modern forms and methods of information warfare in conditions of war are considered. The essence of informational and psychological warfare as a system of informational and psychological influences on the informational resources of the enemy, the consciousness and feelings of its military personnel and the population, as well as a set of measures to protect one's own informational and psychological resources, is defined. The constituent parts, tasks, principles and functions of information warfare are defined and analyzed. The trends of informational and psychological warfare in the conditions of war are revealed and its orientation at the operational and tactical level in everyday activities during the preparation and conduct of hostilities is analyzed. The author identified the problematic issues of informational and psychological warfare in modern conditions and explored their features in the context of threats to the national security of Ukraine.

Conclusions. Presented modern views on the essence, forms and methods of conducting information and psychological warfare of the leading world states that are leaders in this area can be used for the development of the necessary national methodological base and the development of scientifically based recommendations, and in the future, substantiated normative legal acts on the organization and conducting informational and psychological warfare in war conditions.

Keywords: informational and psychological warfare; informational and psychological influence; information weapon; informational and psychological action; misinformation; manipulation; rumors; fakes.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.